

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *N. A.*

Cím: *Az Erzsébet Népakadémia történelmi sétát rendezett a Várban*

Forrás: *Magyarország*

Osztályozás

725.091

Hely

Idő

"1925"

S

H

Az Erzsébet Népakadémia történelmi sétát rendezett a Várban

— A Magyarország tudósitójától —

A budai hegyek felföldi langyos, koratavaszi szél fujdogál, ugyanugy, mint sokszáz más tavaszon és a nap még felénkben pislákol a felhők ezüst brokátja mögött... Az Országos levéltár hatalmas palotája előtt, a Várban, a Bécsikapu-téren, egy kis társaság tereferél... Az Erzsébet Népakadémia tanulmányi kirándulási klubjának a tagjai, akik ez alkalommal nem pest-környéki tanulságos cserkészésre indultak Scholtz Pál Kornél, a kirándulások kitűnő és agilis szervezőjének vezetésével, hanem eljöttek felfedezni a — Várat, amit mindnyájan annyira szeretünk és annyira — nem ismerünk... Miklós Zoltán dr., Buda tudós ismerője fog majd vezetni sétánkon, történelmi magyarázatot fűzve az egyes utcákhoz, házakhoz, terekhez. Egyre szállingóznak a résztvevők. Diákok, fiatalemberek, néhány Budát szerető kedélyes ur és uriaszony — és nem volna teljes a társaság, ha a fiatal lányok hiányoznának. Ma csak az északi részt fogjuk bebarangolni, a déli területeken való séta április 19-ére marad, hogy azután az május 3-án egy tabáni kirándulás kövesse, május 10-én pedig történelmi séta a Margitszigeten. Még várunk... Miklós Zoltán dr. erre elhatározza, hogy akkor addig rágyújt még egy pipára és családjával közvetlenséggel tréfálgat a kis társaság, míg el nem kezdődik tanulságos sétánk kommentálására...

A Szombat-téri vásárok és a középkori szabadverseny

A Bécsikapu-tér 7. számú házában taláiban egy emléktábla áll:
A bécsi kapu a töröktől kapta 1541 óta e nevet, azelőtt Szombat-kapunak hívatott. I. Károly k. idejében közel a kapuhoz állott a nagy királyi udvar (magna curia regis), mely Ó-Budáról tetetett át a várba. Ebben díszelgett sz. Márton kápolnája, melyet 1349 I. Lajos k. özvegye, Erzsébet alapított és ádusán megajándékozott. A bécsi kapu-utca a török alatt esőd-utcának hívatott. Közel a bécsi kapuhoz állott a sinagoga.

Bár sok ilyen felvilágosító célu emléktábla jelöli a Vár házait, ezek bizony édeskeveset árulnak el a minket érdeklő dolgokból, főképpen azért, mert korán nyertek elhelyezést 1866-ban, amikor még sok történelmileg kiderítetlen fejezete volt Buda történelmének és így sok adatuk téves, illetve túlhaladott álláspontot jelez. Ezért Miklós Zoltán dr. felé fordulunk, aki kiverve pipáját, bele is kezdett már előadásába.

És megtudjuk tőle, hogy a mai Bécsikapu-tér volt Buda vásártere a középkorban és azért hívták Szombat-térnek, mert szombaton voltak a vásárok, amik a vásárbírák felügyelete alatt szép rendben folytak le. A vásárbírák ellenőrizték a mértékek hitelességét, az eladásra hozott egyes áruk mennyiségét. Mert ez is meg volt szabva a szükséglet-höz mérten, nehogy tisztességtelen konkurrenciát csináljanak egymásnak a kereskedők, akik bizony olyan szép számban jöttek a Szombat-téri vásárokra, hogy a milimárik el sem férték a téren. Ezeknek külön utcájuk volt: a mai Anna-utca, amit akkoriban a tej-árusokról They-utcának hívtak... Az egész

(Idő) ségre is gondosan ügyeltek és a hus-vásárrahozatalának mennyiségét is megszábták, mert félték, hogyha visszamarad valami és másnap romlott húst mérnek ki a derék várbeli polgároknak...

Az utolsó Árpád-házi király sirja az evangélista Szent János templomban

A Bécsikapu-térről, melyet — talán mondanunk sem kell, hogy — azért neveztek el így, mert északi részén állott a Bécs felé vezető ut kapuja, a középkori Evangélista Szent János-utcaba sétált át a társaság, amit a mai Helyőrségi templom egykori nevével kerestek így el. E név a török-kor után

Vár-utca-ra változott, mert a mai Nádor-kaszárnya előtti térre vezető uton folytak a legveresebb viadokok a visszavétel alkalmával és állítólag ezen a környéken esett el *Abdirraman* basa is. A laktanya előtt való téren nem is olyan rég még egy közkut állott, amelyet azóta eltávolítottak, hogy hova lett, nem tudni... A laktanya a múlt század harmincas éveiben épült és az akkor uralkodó V. Ferdinándról nevezték el magyarosan. Az előtte álló Kapisztrán-szobor azonban már modern alkotás. A Helyőrségi templomot is emléktábla díszíti:

Ezen Szent János evangélista tiszteletére szentelt templomot és mellette a kolostort a minorita szerzet emelte IV. Béla király alatt 1269-ben. Ide temették 1301-ben III. Endrét, utolsó királyunkat az Árpádok nemzetségéből. A török kor előtt az olaszok plébániája, a törökök alatt minden keresztény felekezetek közös imaháza volt, mely az 1686-iki ostrom alatt annyira megrongáltott, hogy csupán tornyának alsó fele maradt ép-ségben. A templom a e torony felső ré-

sze a ferenciek számára / az ostrom után épült fel. Itt koronáztatott I. Ferenc magyar király 1592-ben.

Miklós Zoltán dr. azonban bővebb-szavu, mint ez a kis emléktábla. A Bécsi Képes Krónika szerint idézik utolsó Árpád-házi királyunk sirjára vonatkozó adatot, azonban újabbán sokan azt vitatják, hogy a mai Várszínház helyén állott egykori templomba temették volna III. Endre királyt. A török-korban csupán ezt az egyeilen templomot nem alakították át mecssetté vagy imaházzá. Hogy mi középkori része a templomból, azt nehéz megállapítani: egyedül a torony alsó részére lehet biztosan mondani, már a felső résznél nehéz a döntés, mert a katonai hatóságok, amelyeknek tulajdonába ment át, a műemlékek országos bizottságának megkérdezése nélkül restauráltatta és a mai állapotában lehetetlen pontosan megállapítani. Az Uri-utca-ra nyíló kapuja a XIV. század végéről vagy a XV. század elejéről való.

A templom mellől, egy kis közén keresztül, kilátni a Bástya-sétány már-már rügyezni kezdő fán túl a tavaszt váró hegyek lankáira. Messziről jött édes illatokat sodor a néki-neki kerekedő szellő. Ha nem émekelnének bus magyar émeket bévül a templomban érces katonatörkök, egy pillanatra emlék suhanna át a laken: Toecamat... De már befordultunk a csendes Uri-utca-ba.

Kazinczyék börtöne, ódon kapu-ajlak...

Valamikor az olaszok-utcájának hívták, mert erre felé laktak a várba tévedt olasz telepesek, akik alatt nemcsak itáliai, de délfrancia, vallón olaszokat is kell érteni. A török hódoltság alatt nyerto a *Herres-gasse* nevet, amit a szabadságharc alatt rövid időre *Battynyi-utca*-ra kereszteltek át. Így maradt azután a neve — Uri-utca...

A templom mellékepelete volt a franciskánusok háza. Ebben a hában voltak

elzárva a Martinovics-féle összeesküvés tagjai, köztük Kazinczy és az öt verpadra jutott igazgató. A rendháznak József császár idejében szűnt meg a kolostor jellege. Ekkor miniszterialis-hivatást töltött be az épület, ugyanis a pénzügy és hadügy kivételével az összes központi ügyeket itt intézték. A mellette álló épület is szakkrisztus-jellegű volt valamikor: a klarissza apácaik zárdája. Amikor hivatalos épületté alakították át, nem tudták teljesen eltüntetni a régi nyomokat és még ma is meglátszik az utcáról nézve az épületen, hogy valamikor templom lehetett. A multra azonban csak a harangkötelek vezető csa-

tornája emlékeztet. Ez minden, ami megmaradt... A klarissza apácák zárdájából építették át az első allandó országházat, melynek kapuja a mai Országház-utcarra nyílik.

— Mig a középkorok helyével a legnagyobb részben tisztában vagyunk — magyarázza Miklós Zoltán dr. — addig a magánházakról nincsenek bizonyos adataink. Az Uri-utca 50. sz. ház a Pest-budai hadtestparancsnoknak, a General-kommandónak volt a palotája. Ez a tisztség igen magas katonai rang volt, így a múlt század harmincas éveiben maga V. Ferdinánd király vállalta.

Az Uri-utca 33. sz. ház mellett egy templomfal-maradvány állította meg a kis társaságot és a vezető elmondotta, hogy minden bizonnyal egy lapos szentély-záródás maradványa. Hogy melyik templomé, azt bizonyossággal eldönteni nem lehet, mert két vagy három templom-név maradt reánk a középkorból, melyeknek helyét nem tudjuk még csak megközelítőleg sem megjelölni.

Járva a csendes utcán, egymás után kukkantunk be az ódon házak kapujába, hol van egy-egy középkori maradvány. Nem is olyan rég még egy fél-százon felül számlálták össze, ma már alig van husz épület, amelynek egyes részéről ki lehet mutatni a középkori eredetet. Így van ez a 40. számú ház kapujának esetében és a szépen megmaradt 58. sz. ház csucsíves fülkéivel a kapujában.

Valaki megkérdi a társaságból, hogy mire szolgáltak ezek a gótikus ivű bemélyedések?... Miklós Zoltán dr. felvilágosítja a társaságot, hogy ezek kis kopadok, ahol pihentek és nyáron hűsöltek a ház lakói. Ennek a háznak kapualj-donga boltozata minden bizonnyal II. Lajos korából való. A 34. sz. ház gótikus kapualj-fülkéi is a mohácsi vész előtti időből maradtak fenn. Az első két renaissance iv az ideális restaurálás példája.

Az Olasz-utcaból a Német-utcán át a Pékek-utcájáig

Az Uri-utcaból a Szentháromság-tér felé kanyarodunk ki, ezt a kis utat a németek-utcájának nevezték a középkor-

ban, míg a Bástya-sétány felé való folytatását a török kor után Heisler-gass-nak. A Német-utcat a hódoltság után Zu den Fleischbänken-re keresztelték, mert itt állottak a husvágó székek, ahonnan a várbeli polgárok naponta vásároltak. A sarkán egy szép kerek bástyaerkélyes kis ház áll, melyhez hasonló konstrukciójú épületet gyakran találunk a Felvidéken.

A Mátyás-templomot és a tér történelméről csak futólag érintette tudós előadónk, mert ez már déli határát képezte, a történelmi sétának. Annait bizonyosan lehet állítani, hogy a Mátyás-templom a XIII. század közepén már fennállott. Hogy a tér a középkorban milyen nevet viselt, sajnos, nem tudjuk. A török kor után mindenesetre Zu den Seiten-nek nevezték, talán, mert a teret ugynevezett lábas-házak övezték. A Szentháromság-emlék egy pestis-járvány fogadalmi ajándékként készült, amikor Trencsénben a lakosság négyötöde. Selmezen pedig egyharmada esett áldozatul a nagy járválynak. Az eredeti emlékek azonban csak hatvan esztendőig állottak fenn.

Váratlan találkozás egy nagylelkű uralral és tökéletes lesz a hangulat

A Mátyás-templom előtti térről, a mai Országház-utcarba, a középkori Szent Pál-utcarba kanyarodott a séta, amelyet a török kor után Pékek-utcájának hívtak. A mai pénzügyminisztérium helyén a Garay-családnak állott hatalmas palotája, melynek tökéletes leírása fennmaradt egy osztózó-levélben. A pénzügyminisztérium alatt egy régi viztartó maradványai vannak ma is, amely banlangszerű mélyedést ma is visel még. Ebben az utcában néhány szép házrészlet, vagy kapu vonja

magára a figyelmet. Így például a 8. számú ház kapuja a XVII-ik század végére vagy a XVIII-ik század elejére vall. A 8. és 10. számú ház, XVIII-ik századbéli épület. A 20-as ház külseje teljesen épen maradt középkori jellegű. Bár belseje teljesen átalakult, külseje szép példája a polgári gótikus lakóházaknak. A 24. számú ház XVI. Lajos korában épülhetett, a 26. kapuja alatt már régi ismerősként üdvözöltek a gótikus ívek, amikor eljutott a kis társaság a Klarissza-zárda átalakított épületének kapujához, a régi Országház bejáratához.

Ennek feljáróját és belső díszét az 1790-es évek stílusában dekorálták. Az első emeleten volt két nagy tárgyaló-terem a követek és a főrendek háza számára.

A történelmi sétán résztvevők az első magyar Országház udvarán szemlélték éppen az épület strukturáját, amikor egy elegáns ur lépett a társaság vezetőjéhez, bemutatkozott és felajánlotta, hogy megmutatja szemben lévő kis

palotájának az Országház-tér 13. szám alatt lévő háznak fennmaradt gótikus szobáját. A társaság örömmel vette tudomásul a ház urának, Kochanovszky Józsefnek ajánlatát és bevonultak a páratlan műveléssel rekonstruált XIV-ik századvégi szobácskába, melynek gótikus ivhálózata és a zárókövek rózsadíszre feltélenül 1360 és 1410 közötti időre mutat. A szobába egy tökéletesen másolt középkori ajtón lehet bejutni és a butorok ritka régi magyar fajaszok is teljesen stíluszerűen illeszkednek bele a sokszázados szoba történelmi levegőjébe.

A komoly iskola-tér. Toldi Miklós buzogánya és történelmi beszélgetés az ivésről

Immár tökéletes volt a várbeli bejárás hangulata, amikor a multraz-cserkészök a kis csoportja a mai Fortuna-utcarba kanyarodott be.

Valamikor az ötvösök kiváltságos csehlakta, ezért róluk nevezték el, majd Wiener-Gasse lett a neve, mert a Bécsi-Kapu felé vitt. Néhány szép XVIII. századbéli épület előtt érünk ki az egykori Szent Miklós-térre, ahol a kiváló teológus dominikánusoknak volt a rezidenciája. Nagyon érthető, hogy itt volt Mátyás alatt a Budai Akadémia, amely, azután a régi pénzügyminisztériumi hámszó két emeletére költözött (a felső rész újabb építkezése), míg az alsóbbfokú osztályok a hástól jobbra eső kis épületbe költöztek. Magérdemelte név tehát az Iskola-tér. Az egykori Szent Miklós-templomból a nemrég restaurált toronyrészlet áll már csak, két ablaknyílással. A romok kinyulnak a Halász-bástya mögé, ahova a mai Verbóczy-utcarba (középkorban: Szent Miklós-utca, a török időben a már említett Jnden-Gasse, amit 1836 tájékán a Halottak-utcájának hívtak, mert erre vonultak a temetések) és egy kis kőben át ér ki a társaság. Itt, az Ibolya-utca végén volt az ágyutelep, mert ez a Vár fővédelmi pontja a régi időkben... Lenn az ezüstös tavaszi ködben nyugodtan hőmpölyög a Duna és hallgat, pedig ő mindent látott, ami itt lezajlott a világnak ezen a parányi pontján.

A kis társaság néhány tagja már valószínű történelmi kocsmá felé szeretné venni az utját. Kifűnő vezetőnk erre elmondja, hogy a magyarok hiába borivó nemzet, a sört régebben ismerték, ha nem is tudjuk, hogy miből erjesztették azt. A XVI. században már különbséget tettek világos és barna sör között és a barna akkor is drágább volt.

Igy értünk el vidám beszélgetés közben újra oda, ahonnan elindultunk.

— Minden ut a Bécsikapu-térre visz!...

Még néhány szó esett arról, hogy a XVIII. század végén Dugonics András látta a Bécsi-Kapura kifüggesztett hadirekvizitumokat, amikről Illosvaj Selymes Péter megemlékezik, hogy Toldi harci azerzámai voltak. De rövid negyedszázad alatt eltűntek...

Azután szétoszlott a társaság egy tanulságos, szép délelőtti emlékével... Néhányan pedig elindultak a történelmi kis kocsmá felé... N. S.